

JEFFREY ARCHER

KRUUNA

VAI

KLAAVA

Suomentanut Saana Rusi

sitruuna kustannus

ENSIMMÄINEN KIRJA

ALEKSANDR
Leningrad, 1968

”MITÄ AIOT TEHDÄ KOULUN JÄLKEEN?” Aleksandr kysyi.

”Haluaisin liittyä KGB:hen”, Vladimir vastasi, ”mutta ne eivät vilkaisekaan minuun jollen saa paikkaa valtionyliopistosta. Mitä itse?”

”Minusta tulee Venäjän ensimmäinen demokraattisilla vaaleilla valittu presidentti”, Aleksandr naurahti.

”Jos onnistut siinä”, Vladimir vastasi vakavana, ”voit sitten nimittää minut KGB:n johtoon.”

”En hyväksy nepotismia”, Aleksandr sanoi kaksikon kulkiessa koulun pihan poikki kadulle.

”Mitä on nepotismi?” Vladimir kysyi poikien kääntyessä kohti kotia.

”Se tulee italian veljenpoikaa tarkoittavasta sanasta, ja on peräisin 1600-luvulta, jolloin paavit usein nimittivät sukulaisiaan ja tuttaviaan kaikkiin tärkeisiin virkoihin.”

”Mitä vikaa siinä on?” Vladimir ihmetteli. ”KGB vain paa-vien tilalle.”

”Oletko menossa peliin lauantaina?” Aleksandr kysyi ja toivoi että puheenaihe vaihtuisi.

”En. Kun FK Zenit pääsi semifinaaleihin, minun kaltaise-ni voivat enää vain unelmoida lipusta. Mutta isäsi on työn-johtaja, joten hän saanee pari paikkaa puolueen jäsenten aitiosta?”

”Ei niin pitkään kun hän kieltäytyy liittymästä puolueeseen”, Aleksandr vastasi. ”Ja viimeksi kun kysyin siitä, hän ei kuulostanut kovin toiveikkaalta lipun saamisen suhteen, joten Kolja-setä on ainoa toivoni.”

Pojat jatkoivat kävelemistä, ja Aleksandr huomasi molempien väistelevän aihetta, joka ei päässyt hetkeksikään unohduttamaan.

”Koskakohan saamme tulokset?”

”Ei aavistustakaan”, Aleksandr vastasi. ”Opettajat arvatenkin nauttivat kun näkevät meidän kärvistelevän, tietäen että nyt heillä on viimeisen kerran mitään valtaa meihin.”

”Sinulla ei ole mitään huolta”, Vladimir totesi. ”Sinä saat arvuutella vain sitä, voitatko Lenin-stipendin Moskovon vieraiden kielten instituuttiin vai saatko paikan valtionyliopiston matematiikan laitokselta. Minä taas en voi olla varma edes pääsenkö yliopistoon. Jos en, KGB:hen pääsy on *kaput*.” Vladimir huokaisi. ”Päädyn varmasti loppuiäksi toihin satamaan sinun isäsi alaiseksi.”

Aleksandr ei sanonut siihen juuta eikä jaata. Pojat astuivat sisään kotitaloonsa ja alkoivat kavuta kuluneita kivrappusia koteihinsa.

”Kunpa asuisin ensimmäisessä kerroksessa, enkä yhdeksännessä.”

”Vladimir, tiedät kyllä että alimmat kolme kerrosta on varattu puolueen jäsenille. Mutta kun liityt KGB:hen, pääset varmasti elämässä alaspäin.”

Vladimir sivuutti ivallisen huomautuksen. ”Nähdään aamulla”, hän sanoi ja jatkoi jäljellä olevien neljän kerroksen kapuamista.

Aleksandr avasi pienen viidennen kerroksen asunnon oven ja muisti vastikään valtionlehdestä lukemansa artikkelin, jossa kerrottiin että Amerikassa oli niin paljon rikollisuutta, että kaikilla oli vähintään kaksi lukkoa ovesa. Neuvostoliitossa ei, mutta se kenties johtui vain siitä, ettei kenelläkään ollut mitään varastamisen arvoista, Aleksandr tuumi. Hän

käveli suoraan makuuhuoneeseensa ja tiesi, ettei äiti tulisi kotiin ennen kuin tämän työvuoro satamassa olisi päättynyt.

Hän otti koululaukustaan muutaman paperiarkin, kynän ja varsin kuluneen kirjan, ja laski ne pikkuiselle työpöydälle huoneen nurkkaan. Sitten hän avasi Tolstoin *Sodan ja rauhan* sivulta 179 ja jatkoi sen kääntämistä englanniksi. *Kun Rostovin perhe kävi sinä iltana päivällispöytään, Nikolai oli oudon poissaoleva, mikä ei johtunut ainoastaan...*

Aleksandr oli juuri tarkistamassa joka riviä kahdesti kirjoitusvirheiden varalta miettien samalla muistaisiko hän jonkun vielä sopivamman englanninkielisen sanan, kun hän kuuli etuoven käyvän. Vatsa alkoi kurista, ja hän mietti, olisiko äidin onnistunut kuljettaa kotiin tähteitä töistä upseerien ruokalasta. Aleksandr sulki kirjan ja meni äidin luo keittiöön.

”Mikä on päivän erikoinen?” Aleksandr kysyi toiveikkaana. Äiti hymyili ja tyhjensi taskuistaan valtavan perunan, kaksi palsternakkaa, puolikkaan leivän ja illan herkkupalan: pihvin, joka oli varmaankin jäänyt lounaan jäljiltä jonkun upseerin lautaselle. *Mikä juhlaillallinen*, Aleksandr ajatteli ja vertasi ruokaa siihen, jota Vladimir tänä iltana saisi. Aina on niitä, joilla on asiat huonommin kuin sinulla, äiti usein muistutti.

”Onko vielä kuulunut mitään?” Jelena kysyi perunaa kuoriessaan.

”Äiti, kysyt samaa joka ilta, ja vastaan aina ettei tuloksia ole luvassa vielä ainakaan kuukauteen, ehkä pidempäänkin.”

”Isäsi vain olisi niin ylpeä jos saisit Lenin-stipendin.” Hän laski perunan pöydälle ja siirsi kuoret viereen. Mitään ei jäisi käyttämättä. ”Mikäli sotaa ei olisi tullut, isäkin olisi päässyt yliopistoon.”

Aleksandr tunsu tarinan hyvin, mutta kuuli aina mielellään uudelleen miten isä oli nuorena korpraalina ollut Leningradin piirityksessä itärintamalla, ja vaikka saksalainen panssaridivisioona oli moukaroinut hänen sektoriaan yhdeksän-

kymmenenkolmen päivän ajan, isä ei ollut liikahtanutkaan sijoiltaan ennen kuin saksalaiset olivat luovuttaneet ja vetäytyneet takaisin omaan maahansa.

”Ja siitä hänelle myönnettiin Leningradin puolustuksen mitali”, Aleksandr sanoi oikeassa kohdassa.

Äiti oli kertonut tarinan ainakin sata kertaa, mutta Aleksandr ei kyllästynyt siihen, vaikka isä ei sitä itse koskaan ottanutkaan puheeksi. Ja nyt, kahtakymmentäviittä vuotta myöhemmin, hän oli satamatöihin palattuaan noussut toveri vastaavaksi työnjohtajaksi, joka komensi kolmea tuhatta satamatyöläistä. Hän ei kuulunut puolueeseen, mutta jopa KGB ymmärsi että hän oli paras mies työhön.

Ulko-ovi kävi kolahtaen, ja isä oli kotona. Aleksandr hymyili kun hän asteli keittiöön. Konstantin Karpenko oli pitkä ja roteva, komea mies, joka sai yhä naisten päät kääntymään. Ahavoituneiden kasvojen kaikkein huomiotaherättävin osa oli näyttävät, muhkeat viikset, joita Aleksandr muisti lapsena silitelleensä, vaikka ei ollutkaan tohtinut tehdä niin enää vuosiin. Konstantin rojahti istumaan vastakkaiselle penkille.

”Ruoka on valmista vasta puolen tunnin päästä”, perunaa paloitteleva Jelena sanoi.

”Meidän pitäisi puhua keskenämme vain englantia”, Konstantin sanoi.

”Miksi?” Jelena ihmetteli. ”En ole eläissäni tavannut englantilaista, enkä varmaankaan tule koskaan tapaamaan.”

”Siksi, että jos Aleksandr saa sen stipendin ja muuttaa Moskovaan, hänen on osattava vihollisten kieltä.”

”Mutta isä, britit ja amerikkalaiset sotivat meidän puolellemme sodassa.”

”Meidän puolellemme, niin, mutta vain koska olimme pienempi kahdesta pahasta.” Aleksandr jäi sulattelemaan isän sanoja kun tämä nousi ylös. ”Pitäisikö ottaa erä shakkia odotellessa?” hän kysyi. Aleksandr nyökkäsi. Se oli hänelle päivän kohokohta. ”Laita lauta valmiiksi, käyn pesemässä kädet.”

Konstantinin poistuttua huoneesta Jelena kuiskasi: ”Antaisit hänen voittaa välillä.”

”En ikinä”, Aleksandr vastasi. ”Lisäksi hän kuitenkin huomaisi etten pelaisi tosissani ja saisin piiskaa.” Aleksandr veti keittiön pöydän laatikosta pelilaudan ja laatikon, jossa oli pelinappulat. Yksi puuttui, joten muovinen suolasirotin sai joka ilta esittää lähettä.

Ennen kuin isä palasi, Aleksandr siirsi kuningassotilasta kaksi askelta eteenpäin. Konstantin vastasi siirtoon heti ja siirsi kuningatarsotilasta yhden askeleen.

”Miten peli meni?” Konstantin tiedusteli.

”Voitimme kolme – nolla”, Aleksandr ilmoitti ja siirsi kuningatarratsuaan eteenpäin.

”Nollapeli taas, hieno juttu”, Konstantin onnitteli. ”Olet paras maalivahti joka koululla on ollut vuosiin, mutta se stipendi on silti tärkeämpi asia. Siitä ei ole varmaankaan vielä kuulunut mitään?”

”Ei mitään”, Aleksandr sanoi ja siirsi seuraavaa nappulaa. Isä mietti pitkään ennen vastasiirtoa. ”Isä, voinko kysyä oletko saanut yhtään lippua lauontain peliin?”

”En ole”, isä vastasi irrottamatta katsettaan pelilaudasta. ”Ne ovat harvemmassa kuin neitsyet Nevski Prospektilla.”

”Konstantin!” Jelena huudahti. ”Töissä voit puhua kuin satamajätkä, mutta et kotona.”

Konstantin virnisti pojalleen. ”Mutta Koljalle on tiedossa pari paikkaa aitiosta, ja koska minua ei kiinnosta lähteä...”

Aleksandr loikkasi ylös ja isä siirsi nappulaa tyytyväisenä siihen, että sai tämän ajatukset muualle.

”Jos liittyisit puolueeseen, saisit kaikki liput jotka vain haluaisit”, Jelena huomautti.

”Ja tiedät hyvin, etten suostu tekemään niin. *Quid pro quo*. Sinä opetit minulle sen sanonnan”, Konstantin sanoi ja katsoi pöydän yli poikaansa. ”Älä unohda, että ne odottavat aina vastapalvelusta, enkä ole valmis myymään ystäviäni parista lipusta jalkapallo-otteluun.”

”Mutta joukkue ei ole päässyt semifinaaleihin moneen vuoteen”, Aleksandr nurisi.

”Eikä varmaankaan toiste pääse minun elinaikanani. Mutta tarvitaan paljon enemmän kuin se, ennen kuin minut saa liittymään kommunistiseen puolueeseen.

”Vladimir on jo pioneeri ja liittynyt Komsomoliinkin”, Aleksandr kertoi tehtyään seuraavan siirtonsa.

”Eipä yllätä”, Konstantin vastasi. ”Muuten hän voisi haudata haaveensa KGB:stä, joka on sellaisen lieron luonnollinen elinympäristö.”

Aleksandrin ajatukset kääntyivät taas pois pelistä. ”Miksi olet hänelle niin ankara?”

”Koska hän on kiero paskiainen, aivan kuin isänsä. Muista, ettet ikinä kerro hänelle mitään salaisuutta, koska hän laverlee siitä KGB:lle ennen kuin ehdit kotiin.”

”Hän ei ole niin terävä”, Aleksandr protestoi. ”Hän saa kiittää onneaan jos saa edes paikan valtionyliopistosta.”

”Ei ehkä terävä, mutta viekas ja häikäilemätön, ja se on vaarallinen yhdistelmä. Usko pois, hän myisi vaikka oman äitinsä lipusta finaaliin, ehkä jo semifinaaliin.”

”Ruoka on valmis”, Jelena ilmoitti.

”Sovitaanko tasapeli?” Konstantin kysyi.

”Ei varmasti. Olen kuuden siirron päässä shakkimatista, ja tiedät sen.”

”Riita poikki ja kattakaa pöytä”, Jelena sanoi.

”Koska minä viimeksi voitinkaan sinut?” Konstantin kysyi laittaessaan kuningasta syrjään.

”Marraskuun yhdeksästoista, 1967”, Aleksandr vastasi. He nousivat ylös kättelemään. Aleksandr laski suolasirottimen takaisin pöydälle ja keräsi pelinappulat laatikkoon. Isä otti kaapista lavuaarin yläpuolelta kolme lautasta, ja Aleksandr otti vetolaatikosta esiin kolme keskenään erilaista veistä ja haarukkaa. Hänen juuri kääntämänsä kappale *Sodasta ja rauhasta* muistui mieleen. Rostovit nauttivat säännöllisesti viiden ruokalajin illallisia (se olikin parempi sana kuin päi-

vällinen, pitäisi vaihtaa se ruoan jälkeen), ja joka ruokalajille oli omat hopeiset aterimensa. Rostoveilla oli myös tusinan verran livreeasuisia palvelijoita seisomassa joka ruokailijan takana, valmiina tarjoilemaan ruoat, jotka ne kolme kokkia jotka eivät milloinkaan tuntuneet poistuvan keittiöstä, olivat valmistaneet. Aleksandr oli kuitenkin varma, ettei Rostovien kokki ollut hänen äitiään parempi, muuten äiti ei olisi päässyt töihin upseerien ruokalaan.

Vielä jonakin päivänä... Aleksandr ajatteli katettuaan pöydän ja istuutuessaan penkille isää vastapäätä. Jelena kantoi pöytään päivän antimet ja jakoi ne kolmelle lautaselle, mutta ei aivan tasan. Paksu pihvi, palsternakat ja perunat, jotka oli ”sosialisoitu” – Aleksandrin äidille opettama sana – upseerien tähteistä, oli jaettu kahteen osaan. ”Leipää ne on murusetkin”, äiti osasi sanoa molemmilla kielillä.

”Minulla on illalla tapaaminen kirkolla”, Konstantin sanoi ja tarttui haarukkaansa. ”Mutta luulisin palaavani ajoissa.”

Aleksandr leikkasi pihvin pieniksi paloiksi ja pureskeli joka palan hitaasti, joi välissä vettä ja haukkasi leipää. Palsternakan hän säästi viimeiseksi. Sen mieto maku viipyi suussa pitkään. Aleksandr ei ollut edes varma pitkö hän palsternakasta. Sodassa ja rauhassa sitä söivät vain palvelijat. Pöytäkeskustelu jatkui englanniksi.

Konstantin joi vesilasinsa tyhjäksi, pyyhkäisi suupielensä hihaan, nousi ja lähti sanomatta muuta.

”Voit mennä huoneeseesi, Aleksandr. Tässä ei mene pitkään”, äiti sanoi ja viittasi astioihin.

Aleksandr noudatti iloisena neuvoa. Huoneessaan hän vaihtoi ”päivällisen” ”illalliseksi”, käänsi sitten uuden sivun ja jatkoi Tolstoin suurteoksen parissa. *Ranskalaiset lähestyivät Moskovaa...*

Konstantin lähti kotoa ja käveli kadulle huomaamatta silmäparia, joka seurasi hänen liikkeitään.

Vladimir oli tuijotellut ulos ikkunasta kykenemättä keskittymään läksyihin, kun hän äkkäsi toveri Karpenkon läh-

tevän ulos. Jo kolmatta kertaa tällä viikolla. Minne hän mah- toi olla menossa tällaiseen aikaan? Pitäisi ehkä ottaa selvää. Vladimir livahti ulos huoneestaan ja hiipi käytävälle. Hän kuuli äänestä kuorsausta olohuoneesta ja kurkisti katso- maan isäänsä, joka nuokkui hevosenjouhitytteisellä tuolil- la. Lattialla hänen vieressään oli tyhjä vodkapullo. Vladimir avasi ja sulki oven hiljaa ja syöksyi rappusia alas kadulle. Hän vilkaisi vasemmalle, näki herra Karpenkon kääntyvän kadunkulman taakse ja juoksi tämän perään, eikä hidastanut ennen kuin pääsi itsekin kadunkulmaan. Hän kurkisti nur- kan takaa ja seurasi katseellaan miten toveri Karpenko kä- veli sisään Apostoli Andreaan kirkkoon. *Mitä ajanbukkaa*, Vladimir ajatteli. KGB suhtautui ortodoksiseen kirkkoon nurjasti, mutta kirkkoa ei ollut kokonaan lakkautettukaan. Hän oli juuri kääntymäisillään takaisin kotiin, kun varjois- ta ilmestyi esiin mies, jota hän ei ollut milloinkaan nähnyt sunnuntaisin kirkossa.

Vladimir pysytteli tiukasti näkymättömissä ja hivuttau- tui lähemmäs kirkkoa. Hän näki miten toisesta suunnasta ilmestyi vielä kaksi miestä, jotka kävelivät kiiruusti sisään, ja jähmettyi paikoilleen kuullessaan takanaan askelia. Hän luikahti aidan toiselle puolelle ja jäi maahan makuulle, kunnes mies oli kävellyt ohi, ja ryömi sitten hautakivien vä- litse kirkon taakse kuorolaisten ovelle. Hän käänsi raskasta ovenripaa ja kirosi, kun ovi ei auennut.

Hän tähyili ympärilleen ja huomasi että ylempänä oli raol- laan oleva ikkuna. Hän ei aivan yltänyt siihen, joten nousi kivilaatalle ja kurkotteli ylempään. Kolmannella yrityksellä hän sai kiinni ikkunalaudasta, sai kaikilla voimillaan kiskot- tua itsensä ylös ja ujutettua hoikan vartalonsa ikkunanraosta sisään ja loikattua lattialle.

Vladimir hiipi eteenpäin ja piiloutui kuoriin alttarin taak- se. Kun syke oli tasaantunut, hän kurkisti alttarin sivusta ja tarkkaili miten tusina miehiä istui kuoropenkeillä syventy- neenä keskusteluun.